

ОӘК 741.02

СУРЕТ САЛУ ӨНЕРІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Жумабаева Керемет Сакенқызы

Keremet.sakenkyzy@bk.ru

Л.Н.Гумилев ат. ЕҰУ студенті, Астана, Қазақстан.

Ғылыми жетекшісі – Садыкова Ж.М.

Әлемді және қоршаған ортаны зерттеу, оның ішінде барынша түсіне және түсіндіре білу, жеткізу және тұжырымдау - үлкен өнер саласының міндеті мен қызметі. Өнер саласын қамтитын үлкен өнер түрлері мен туындылары бар, ал олардың айырмашылығы қоршаған орта мен оқиғаларды ерекше сипаттап жеткізуде. Бірақ, сұлулық пен эстетиканы философиялық тұрғыда зерттеу өте күрделі. Сондықтан өнер саласының философиясы түрлеріне қатысты белгілі бір шығармаларды талдау және бағалаумен байланысты сынақтармен ерекшеленеді. Мысалы Шекспирдің пьесаларында пайдаланылған кейбір аспаптарды түсіндіру үшін Элизабетан театрының конвенцияларында лекция оқылатын болса, сыни іс-әрекет ең алдымен тарихи салаға тіреліп, соңынан өнерге көшуі мүмкін. Ал поэзияның белгілі бір үзіндісі оның элементтеріне бөлінгенде және маңызы өзге де үзінділерге ұқсап, салыстырылған кезде үлкен қиындықтарға туындауы мүмкін. Бірақ әр жағдайда өнердің (немесе өнер туындыларының) мақсаты: сипаттау, жеткізу функцияларын арттыру немесе жетілдіру болып табылады, ал оның халыққа жасаған мәлімдемесі осы мақсатқа жету үшін жасалған.

Дегенмен, ең қарапайым және кең анықтамаға сәйкес, өнер - бұл адам жасаған нәрсе. Бұл анықтаманың аясында суреттер мен мүсіндер, сонымен қатар ғимараттар, жиһаздар, автокөліктер, қалалар өнер туындылары болып табылады: адам қызметінің табиғатта жасаған әрбір өзгерісі - бұл өнер, ол жақсы немесе жаман, әдемі немесе ұнамсыз, пайдалы немесе жойғыш деп бөлінуі мүмкін. Сурет әртүрлі бояулармен: акварельмен (қағазға немесе картон), майлы бояумен (холстқа, картонға, ағашқа), пастельмен (ерекше түрлі-түсті қағазға немесе картонға) салынады [1].

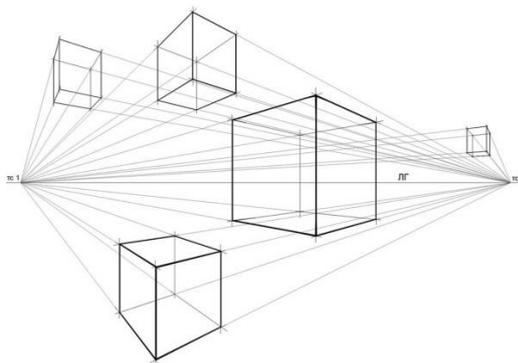
Сурет салу - әдетте қағазға сиямен, графитпен, бормен, көмірмен немесе қарындашпен белгілі бір бейнені салып жеткізудің техникасы. Сурет салу көркем шығарма

ретінде әдетте ең алдымен үлкен объектілерде, сондай-ақ көрнекі нысандарда, рәміздерде және дерексіз формалардағы желілік нысандарда қаралуы мүмкін. Алайда, бұл сурет нысандарынағыз түс пен жеткізу формасымен қолмен салынған сурет туындыларынан өзгеше көңіл бөлінетін графикалық туындылар немесе техника. Сурет салу графикалық басып шығару процестерінен ерекшеленеді, бұл өндіріс пен нәтиже арасында тікелей байланысы бар өте күрделі сала. Сурет салу қысқаша айтқанда, тасымалдаушыға тікелей қолданылатын дәйекті күштің түпкі процессі болып табылады. Әрбір өнер туындысына алдын-ала нобай түрінде сурет салынбаса да, сызба барлық бейнелеу өнерінің негізін құрайды. Жиі түсірілген сурет аяқталған жұмыстың нәтижесінде немесе аяқталу барысында бұзылады.

Сурет салу шығармашылық қабілеттерді жүзеге асырудың ең негізгі жолдарының бірі. Қарындаш, қалам, бояу немесе саусақтарыңызды қолданып жатсаңызда, белсенділіктен туған өнер туындылары шығармашылық қабілеттің шегін көрсете отырып, суреттерді баға жетпес туындыларға айналдыруы мүмкін. Негізінде үйрену оңай, бірақ барлық өнер сияқты, оларды игеру үшін көп тәжірибе қажет. Бірақ, әрбір қызығушылықпен жасаған туындыдан кейін оның иесі шынымен келесі тәжірибеге ұмтылады. Ал сурет салудың технологиялық негіздері өте көп, бұрынғы заманнан келе жатқан әрбір әдіс пен тәсілдер қазіргі заманға дейін қолданылады.

Перспектива ережелеріне бағыну

Бір көзқарас тұрғысынан барлық кеңістікті ұсыну бүгінгі күні өте тиімді конвенция болып табылады. Перспектива - әлеуметтік шындықты түсінудің белгілі бір тәсілі, әлеуметтік ғаламшар құрылысына көзқарас[2]. Перспектива - кеңістіктегі объектілерді айқын қысқартуларға сәйкес бейнелеу әдістемесі немесе нысан түрлерінің дәлме дәл бір көзқарас түріне көшуі. Бір кездері математикалық перспектива ережелерінің суретшілерге екіөлшемді бетте үшөлшемді суретті бейнелеуге көмектескенін ұмытпаған да жөн. Италияндық сәулетші және мүсінші Филиппо Брунеллески (1377-1446) сызықтық перспективаға негізделген заңдарға математикалық зерттеулер жасаған бірінші адам ретінде есептеледі, алайда бірінші болып оларды теориялық тұрғыда бейнелеу өнеріне қолдану қажеттілігі туралы жазған Леон Баттиста Альберти (1404-1472). XV ғасырдан бастап суретшілер осы ережелерді толықтай тәжірибеде қолдана бастады. Жапон суретшілері кеңістікті бейнелеудің басқада перспективалық ережелерін ұсынды (Сурет 1).

Сурет 1 – Перспектива көрінісі.

Бейнелеуіш сызықтар немесе торлармен суретттеу

Суретшілер бейнелердің бір бетінен екіншісіне бейнелер жасау үшін қолданылған. Дизайндарды жаңа ауқымда көшіруге арналған XV ғасырдан бастап қолданылатын ең танымал техниканың бірі. Томас Роулэнсон көбінесе суреттерді түпнұсқа ретінде барынша жеткізу үшін дәлме-дәл сызықтарға бөліп, әрбір тордағы бейнені тура көшіруге тырысқан. Қарындаштың көмегімен бейнені тура солай жеткізу үшін барлық суретті сызықтардың

Бастапқы түстер, олардың негізгі және қосалқы қоспалары бар, шеңбердің 12 сегменті ретінде пайдалы болуы мүмкін.

Нүкте мен сызық түрінде сурет салу

Нүктелер мен сызықтар - сурет салудың негізгі құралдары. Сурет салудың негізгі әдісі ретінде, сурет салу техникасының бұл түрі шекара мен объектілердің құрылымын бейнелейді. Онда контрастты бейнелеуге және көрсетуге болады. Гүлдің, орындықтың немесе ағаштың айқын сызбалары сурет сызығы арқылы көрінеді. Көлеңкеде, мысалы, таулы көріністе немесе тұлғаның күшті әжімдерінде ешқандай көлеңкесі жоқ сызықпен және нүктесімен көрініс табуға болады. Заманауи өнер саласында шекаралар бұлыңғыр, алайда сызық қазіргі заманғы бейресми сызбалардағы сызбаның типтік сипаттамасы болып табылады. Бұл сурет техникасы көбінесе қарындаш немесе графит, қаламсап, көмір және қарындаш сияқты құралдарды талап етеді.

Сурет салу өнері – әлемді көзбен көріп, түйсіну негізінде қолмен бейнелейтін өнердің бір саласы. Сурет салу өнері белгілері, безендіру және қолданбалы өнерде өте танымал көрініс тапқан функционалды саланың бір түрі. Сондай-ақ, музей мен көріністерден бөлек театр, кино, теледидардағы барлық сурет белгілері сол суретті салу арқасында танылған туындылар болып табылады. Бұл өнердің де негізінде адам, табиғат және заттық әлемді тұтастықта, бірлікте қарастыру және образдау дәл осы саланың негізгі маңызы ретінде оның тамаша мысалдарында жатыр. Сурет салу дүниені байқау, бақылау, көру нәтижесінде оның көркем бейнесін жасайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Шаңырақ : Үй-тұрмыстық энциклопедиясы. – Алматы : Қаз.Сов.энцикл.Бас ред., 1990
2. Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Әлеуметтану және саясаттану бойынша / Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е. Арын. – Павлодар: «ЭКО» ҒӨФ. 2006. - 569 б.
3. Виппер Б.Р., Статьи об искусстве, - М., 1970;